

Tipični proizvodi kao predmet intelektualnog vlasništva kroz istorijski i geografski pregled

Slavica Samardžić¹, Marko Ivanković², Sabahudin Bajramović³,
Aleksandar Ostojić⁴, Zlatan Sarić³, Anka Popović-Vranješ⁵

¹Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske,
Bosna i Hercegovina

²Federalni agromediteranski zavod Mostar, Bosna i Hercegovina

³Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, Bosna i Hercegovina

⁴Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina

⁵Poljoprivredni fakultet Novi Sad, Srbija

Sažetak

Tipični proizvodi su još iz predbiblijskog vremena smatrani kulturnim blagom naroda i država o čemu svjedoče nađeni zapisi na više geografskih lokacija. Kao takvi su se štitili legalnim sredstvima adekvatnim vremenu i prostoru njihovog postojanja. Termin tipičnih proizvoda kao predmeta intelektualnog vlasništva prvi put je uveden 1883. godine kada je potpisan prvi multilateralni sporazum-Pariska konvencija o zaštiti geografskih oznaka. Od tada do danas potpisan je niz dokumenata kojim se reguliše pravo raspolaganja i prometovanja tipičnim proizvodima. Sve aktuelne varijacije i podvarijacije načina zaštite geografskih oznaka mogu svrstati zemlje u tri grupe i to:

- (1) Zemlje koje štite geografske oznake posebnim zakonom tzv. sui generis sistemom,
- (2) Zemlje koje štite geografske oznake kao trgovačke marke, sertifikacijske marke, kolektivne marke, ili nekim drugim zakonskim sredstvom,
- (3) Zemlje koje formalno ne prepoznaju i ne štite geografske oznake.

Na globalnom nivou, 111 zemalja, uključujući 27 zemalja EU, štiti oznake geografskog porijekla sui generis sistemom. 56 zemalja štiti geografske oznake putem trgovačkih marki, sertifikacijskih marki, ili kolektivnih marki, gdje spadaju Australija, Kanada, Japan i SAD. Veliki broj zemalja pored sui generis sistema ima dodatnu opciju zaštite geografskih oznaka kao trgovačkih marki kao što je slučaj Kine.

Ključne riječi: tipični proizvodi, intelektualno vlasništvo, geografske oznake

Uvod

Proizvodi koji su nastajali i razvijali se uporedo sa razvojem kultura i naroda prihvatani su kao dio identiteta i kao takvi čuvani i šticeeni legalnim sredstvima adekvatnim momentu razvoja civilizacije. Forma zaštite ovih proizvoda je kroz vrijeme usvajana, popravljana i dorađivana s ciljem zaštite proizvoda, proizvođača i područja njihovog nastanka.

Danas u svijetu 157 zemalja štiti tipične proizvode kao predmet intelektualnog vlasništva, bilo kroz posebno izrađenu zakonsku kategoriju tzv. „*sui generis*“ sistem, bilo kroz trgovačke, sertifikacijske ili kolektivne oznake. Po broju zaštićenih geografskih oznaka prednjače zemlje Evropske unije sa preko više od 6000 registrovanih oznaka.

U ovom radu dat je istorijski pregled legalnih formi zaštite tipičnih proizvoda kao predmeta intelektualnog vlasništva, kao i njihova geografska raspoređenost.

Istorijski osvrt na zaštitu proizvoda poznatog geografskog porijekla

Korišćenje oznaka geografskog porijekla potiče još iz predbiblijskog vremena. O tome svjedoče nađeni zapisi o Nikozijskim vinima i o Sicilijanskom medu iz četvrtog vijeka p.n.e. Iz vremena Augusta Cezara nađeni su zapisi o Iberijskom pršutu, a kasnije Bordoanskim vinima, Maslinovom ulju iz Provoke, te Ruskoj koži iz osamnaestog vijeka (Radman, 2006). Vlade nekih država štatile su robne marke i trgovačke marke koje se odnose na hranu sa određenog geografskog područja od kraja devetnaestog vijeka, koristeći zakonske mehanizme za zaštitu svog proizvoda od imitacija.

Postoji niz međunarodnih konvencija i sporazuma kojima se reguliše zaštita geografskog porijekla proizvoda.

1883. godine potpisana je Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva koja se smatra prvim potpisanim multilateralnim sporazumom koji se odnosi na zaštitu geografskog porijekla proizvoda. Pariska konvencija je oznake geografskog porijekla identifikovala kao posebnu grupu intelektualnog vlasništva, ali nije jasno definisala ovaj koncept. Ova konvencija je dala mogućnost zainteresovanim zemljama da „međusobno prave posebne sporazume o zaštiti industrijskog vlasništva“. Uslijedilo je potpisivanje niza takvih sporazuma koji su se odnosili na zaštitu Geografskog porijekla proizvoda. Parisku konvenciju je potpisalo 173 zemlje među kojima je i Bosna i Hercegovina koja je Konvenciju potpisala 1. marta 1992. godine.

1891. godine 31 zemlja je potpisala Madridski sporazum kojim su uvedene represivne mjere protiv lažne upotrebe oznaka geografskog porijekla proizvoda. Zaštitni mehanizam se bazirao na oduzimanju na carini uvezene robe za koju se sumnjalo da nosi lažne oznake geografskog porijekla. Međutim, ovaj sporazum je imao dvije slabe tačke. Kao prvo, sporazum nisu potpisale zemlje Sjeverne Amerike niti tzv. Treće zemlje, tako da se ovaj sporazum na te zemlje nije ni odnosio, i kao drugo, korišćenje oznaka geografskog porijekla bilo je dozvoljeno i onima koji su koristili

oznake „u tipu“ ili „vrsta“ ukoliko bi pravo porijeklo ipak bilo naznačeno. Madridski sporazum je do danas potpisalo 35 zemalja.

1947. godine potpisan je GATT sporazum koji je definisao precizna pravila o zaštiti geografskog porijekla i na taj način eliminisao postojeće prepreke u zaštiti istih.

1951. godine potpisana je Konvencija u Stresi koju je potpisalo 8 zemalja, a koja se u segmentu zaštite oznaka geografskog porijekla prvenstveno odnosi na zaštitu sireva. Ovom konvencijom regulisani su segmenti zaštite geografskog porijekla i naziva sireva. Zemlje potpisnice su se obavezale da će zabraniti lažnu upotrebu imena geografskog porijekla i donijeti sve neophodne mjere koje će regulisati adekvatnu primjenu odredbi konvencije. Ova konvencija je „čvršća“ od Madridskog sporazuma jer zabranjuje upotrebu izraza kao što su „tip“, „podtip“ ili „vrsta“. 1975. godine je oznakom geografskog porijekla zaštićen prvi sir i to je bio sir Roquefort iz Francuske.

1958. godine potpisan je Lisabonski sporazum o zaštiti oznaka geografskog porijekla proizvoda i njihovoj međunarodnoj registraciji koji je ujedno postao i prvi vodeći multinacionalni sporazum koji je regulisao i omogućio uspostavljanje sistema oznaka geografskog porijekla. Oznake geografskog porijekla, kako je definisano sporazumom, su:

„Geografsko ime zemlje, regije ili lokaliteta, koje služi za označavanje porijekla proizvoda, kvaliteta i karakteristika koje su isključivo ili značajno posljedica geografskog okruženja, uključujući prirodne i ljudske resurse“.

Međutim i ovaj sporazum je potpisalo samo 27 zemalja (Alžir, Bugarska, Burkina Faso, Kongo, Koreja, Kostarika, Kuba, Češka Republika, Francuska, Gabon, Grčka, Džordžija, Haiti, Mađarska, Iran, Izrael, Italija, Meksiko, Moldavija, Nikaragva, Peru, Portugal, Sjeverna Koreja, Slovačka, Srbija i Crna Gora, Togo i Tunis). Oznaka geografskog porijekla proizvoda, kako je regulisano ovim sporazumom, najprije treba biti registrovana u zemlji porijekla proizvoda, a zatim na međunarodnom nivou u Svjetskoj organizaciji za zaštitu intelektualnog vlasništva u Ženevi (WIPO). Na ovaj način registrovana imena proizvoda su zaštićena od imitacijskih proizvoda kao i proizvoda koji nose oznake „u tipu“, „vrsta“ i sl.

1963. godine potpisan je Sporazum o maslinovom ulju koji je potpisalo 13 zemalja s ciljem obezbjeđivanja fer konkurencije među zemljama izvoznicama maslinovog ulja, kao i garantovanja kvaliteta maslinovog ulja zemljama uvoznicama istog.

Gledano u širem međunarodnom kontekstu sistem zaštite oznaka geografskog porijekla uspostavljen je tokom Urugvajске runde pregovora tokom koje je potpisan Generalni sporazum o trgovini i tarifama (GATT) čije sprovođenje reguliše Svjetska trgovačka organizacija (WTO). Specifična regulativa koja se odnosi na proizvode sa zaštićenim geografskim porijeklom u okviru Generalnog sporazuma poblježe je opisana u aktu pod nazivom Sporazum o aspektima trgovine prava nad intelektualnim vlasništvom (TRIPS). TRIPS je potpisan 1. januara 1995. godine od strane 135 zemalja i njime su regulisani standardi za zaštitu prava na intelektualno vlasništvo. Kao poseban tip intelektualnog vlasništva izdvojena su imena poljoprivrednih prehrambenih proizvoda čije se porijeklo vezuje za određeno geografsko područje. TRIPS sporazum u članovima 22. i 23. poblježe objašnjava aspekte geografskog porijekla prehrambenih

proizvoda. Član 22. daje definiciju oznaka geografskog porijekla (Geographical Indications – GI) koja glasi:

„Oznake geografskog porijekla su indikatori koji identifikuju robu koja potiče sa područja zemlje potpisnice ovog sporazuma, ili regije, ili lokaliteta sa teritorije zemlje potpisnice sporazuma, gdje su kvalitet robe, reputacija, ili druge karakteristike isključivo rezultat geografskog porijekla robe“.

Ovom definicijom je proširen koncept indikatora geografskog porijekla u odnosu na raniju definiciju usvojenu Lisabonskim sporazumom na zaštitu roba koje uživaju reputaciju zahvaljujući mjestu porijekla, a da pri tom ne moraju imati kvalitet ili druge karakteristike koje se mogu pripisati mjestu proizvodnje. TRIPS sporazum je ključni momenat u istoriji zaštite indikatora geografskog porijekla proizvoda. Korist od zaštite oznaka geografskog porijekla uživaju vlasnici oznaka geografskog porijekla, odnosno proizvođači, zatim distributeri, zemlje u cjelini, a naročito potrošači koji na ovaj način postaju informisaniji o porijeklu hrane i zaštićeni od imitacija proizvoda.

Osim nabrojanih multilateralnih sporazuma postoji i niz drugih sporazuma koji regulišu oblast zaštite geografskog porijekla proizvoda, a koji su lokalnijeg karaktera, među kojima je značajno spomenuti:

- Interamerička konvencija o zaštiti robnih marki iz 1929. godine,
- Rimski ugovor iz 1957. godine koji je ujedno postavio temelje Evropske unije,
- Centralnoamerička konvencija o zaštiti intelektualnog vlasništva iz 1968. godine,
- Kartaginjanski sporazum od 26. maja 1969. godine,
- Sporazum Afričke organizacije za zaštitu intelektualnog vlasništva (OAPI) iz 1977. godine,

Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini iz 1992. godine potpisan između Sjedinjenih Američkih Država, Kanade i Meksika

Takođe je potpisano i nekoliko bilateralnih sporazuma (O'Connor & Compani, 2010), o zaštiti geografskog porijekla proizvoda i slobodnoj trgovini među stranama potpisnicama kao što su sporazumi potpisani između:

- Francuske i Italije iz 1964. godine,
- Francuske i Španije iz 1973. godine,
- Francuske i Švajcarske iz 1974. godine,
- Francuske i Austrije iz 1975. godine,
- Bolivije i Meksika iz 1994. godine,
- EU i Australije iz 1994. godine,
- EU i Meksika iz 1995. godine,
- Kanade i Čilea iz 1996. godine,
- Meksika i Čilea iz 1998. godine,
- EU i Južne Afrike iz 1999. godine,
- SAD i Jordana iz 2001. godine,
- EU i Sjeverne Afrike iz 2001. godine,

¹ Prema navodima Vivasa i Spennemana (2006) pod “drugim karakteristikama” se mogu podrazumijevati boja, struktura ili ukus proizvoda.

- EU i Čilea iz 2002. godine,
- EU i Kanade iz 2003. godine,
- EU i SAD iz 2006. godine.

Aktuelni legislativni aspekt iz oblasti intelektualnog vlasništva na globalnom nivou

„Specifičan kvalitet“, prema definiciji FAO-a (2004), „je dobrovoljni pristup koji se bazira na diferenciranju proizvoda na osnovu njihovih specifičnih karakteristika, i predstavlja suprotnost generičkom kvalitetu koji se fokusira na osnovne zahtjeve koje proizvod treba da ispuni da bi se našao na tržištu, naročito u pogledu ispunjenja zahtjeva koji se odnose na sigurnost hrane“. Ta činjenica povlači za sobom neophodnost da se definišu potrebni uslovi i kriteriji koje tradicionalni poljoprivredni i prehrambeni proizvodi moraju ispuniti da bi se mogli smatrati proizvodima specifičnog kvaliteta. Cilj definisanja tih uslova je da se zaštite, kako potrošači tako i proizvođači, od bezskrupulozne i nelojalne konkurencije.

Na internacionalnom nivou oznake geografskog porijekla se odnose na geografsku dimenziju tradicionalnih proizvoda i omogućavaju prepoznavanje i zaštitu reputacije proizvoda kao kategorije intelektualnog vlasništva. Kao što je ranije pomenuto, prema Trgovačkom Sporazumu Svjetske Trgovačke Organizacije koji se odnosi na pravo na intelektualno vlasništvo (TRIPS), Geografske oznake su „indikatori koji identifikuju robu koja potiče sa teritorije zemlje članice Svjetske trgovačke organizacije (WTO), ili regije, ili lokaliteta na toj teritoriji, gdje su kvalitet, reputacija ili neke druge karakteristike robe isključiva zasluga geografskog porijekla robe“ (Član 22.1).

Pravo na intelektualno vlasništvo, takođe, se smatra kao relevantan okvir za zaštitu tradicionalnog znanja u okviru Komiteta za Tradicionalno Znanje, Folklor i Genetičke resurse koji je pod ingerencijom Organizacije Svjetskog Intelektualnog vlasništva (WIPO). U cilju prevencije korišćenja prava na intelektualno vlasništvo od strane neovlašćenih subjekata, Odredba uključuje, „čuvanje *tradicionalnog znanja uz promovisanje razvoja zajednice i trgovačkog legitimiteta*.“

Sistem zaštite intelektualnog vlasništva nije jednoobrazan i on se razlikuje od zemlje do zemlje, pa i od regije do regije. Ipak, sve varijacije i podvarijacije načina zaštite geografskih oznaka mogu svrstati zemlje u tri grupe i to:

1. Zemlje koje štite geografske oznake posebnim zakonom tzv. *sui generis* sistemom,
2. Zemlje koje štite geografske oznake kao trgovačke marke, sertifikacijske marke, kolektivne marke, ili nekim drugim zakonskim sredstvom,
3. Zemlje koje formalno ne prepoznaju i ne štite geografske oznake.

Sui generis sistem ima literarno značenje „jedinstven po karakteristikama“, a u kontekstu zaštite geografskog porijekla predstavlja izraz koji se koristi da identifikuje pravnu kategoriju koja postoji sama za sebe, nezavisna od drugih zakonskih kategorija, jer je kreirana za specifičnu namjenu, u ovom slučaju zaštitu geografskih oznaka. *Sui*

generis sistem „pripada“ nekoj formalnoj grupi na teritoriji porijekla proizvoda i kao javno dobro ne može biti dislocirano, prodato ili kontrolisano od strane jedne individue ili jedne korporacije za razliku od trgovačke marke.

Trgovačka marka – geografski termini ili oznaka ne mogu biti registrovani kao geografske oznake ako samo opisuju geografsko porijeklo robe. Ako se geografska oznaka koristi na takav način da pored geografskog porijekla robe ili usluge identifikuje i pojedinačnu kompaniju ili grupu proizvođača kroz duži vremenski period, i kao takvu je kupci prepoznaju onda se može registrovati kao trgovačka marka. Takva više ne označava samo porijeklo proizvoda, nego nešto “jedinstveno po karakteristikama”.

Sertifikacijska marka jeste svaka riječ, ime ili simbol koje ukazuje na karakteristike kvaliteta proizvoda i može uključivati njegovo geografsko porijeklo. Za razliku od trgovačke marke sertifikacijska marka ukazuje na geografsko porijeklo proizvoda na način da identifikuje prirodu i kvalitet robe i da je proizvedena prema definisanim standardima. Ona se od trgovačke marke razlikuje u tri bitna segmenta. Prvi, sertifikacijska marka ne može biti vlasništvo jednog subjekta. Drugo, svaki subjekat koji postigne standarde postavljene od strane vlasnika može postati njezin suvlasnik. Treće, sertifikacijska marka ne može se koristiti ni za što drugo osim za robe ili usluge za koje je registrovana.

Kolektivna marka se koristi samo od strane članova neke asocijacije ili grupe da identifikuje njihovu robu ili usluge. Ona može, a ne mora ukazivati na geografsko porijeklo. Grupa koja je npr. već zaštitila proizvod sa PDO ili PGI oznakom može dodatno tražiti kolektivnu marku kao dodatni oblik zaštite intelektualnog vlasništva (definicije preuzete iz Giovannucci et al., 2009).

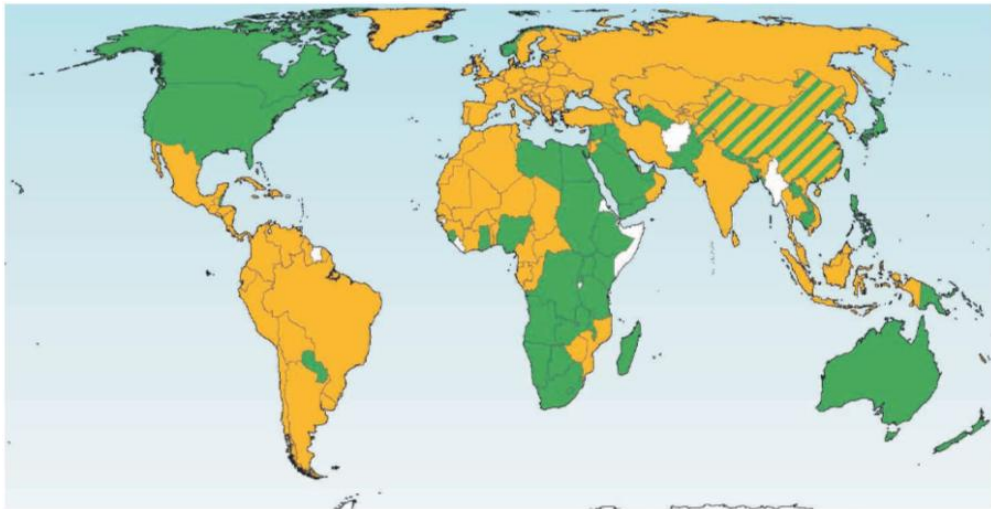
Na globalnom nivou, 111 zemalja, uključujući 27 zemalja EU, štiti oznake geografskog porijekla sui generis sistemom. 56 zemalja štiti geografske oznake putem trgovačkih marki, sertifikacijskih marki, ili kolektivnih marki, gdje spadaju Australija, Kanada, Japan i SAD. Veliki broj zemalja pored sui generis sistema ima dodatnu opciju zaštite geografskih oznaka kao trgovačkih marki kao što je slučaj Kine. Načini zaštite geografskih oznaka širom svijeta prikazani su na Slici 7.

Legislativa Bosne i Hercegovine za zaštitu intelektualnog vlasništva

Zakon o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini (2002), kao *lex specialis*, sadrži materijalno-pravne odredbe koje uređuju uslove za sticanje prava industrijskog vlasništva, pravo na patent, žig, industrijski dizajn i geografsku oznaku. Zakonom o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 43/04) dato je ovlaštenje Institutu za vođenje upravnog postupka u području industrijskog vlasništva za sticanje, održavanje, promet i prestanak prava na patent, robni i uslužni žig, industrijski dizajn i geografsku oznaku.

Zakonom o industrijskom vlasništvu geografska oznaka se definiše kao pravo kojim se registruju oznake koje označavaju da roba potiče sa određene teritorije, regije ili mjesta na toj teritoriji na kojoj se određeni kvalitet, reputacija ili neka druga karakteristika robe može dovesti u vezu sa njezinim geografskim porijeklom.

Geografska oznaka može se, takođe, registrovati za naziv robe koji je dugom upotrebom u privrednom prometu postao poznat kao znak porijekla robe sa određenog lokaliteta ili regije. Geografska oznaka može se upotrebljavati za označavanje prirodnih proizvoda, uključujući poljoprivredne, industrijske i zanatske proizvode.

- Sui generis sistem / *Sui generis system*
- Sistem trgovačkih marki i drugi administrativni mehanizmi / *The system of trade marks and other administrative mechanisms*
- Nedefinisan sistem zaštite ili nedostatak podataka / *Undefined protection system or lack of data*

Sl. 1. Mapa načina zaštite oznaka geografskog porijekla na svjetskom nivou
Map of protection modes for appellations of origin at the global level

(Izvor/Source: O'Connor & Kireeva, 2009; Giovannucci et al., 2009)

Iz Zakona o industrijskom vlasništvu proizašao je Pravilnik o geografskim oznakama (2002). Ovim pravilnikom bliže su uređena pojedina pitanja u vezi sa postupcima za registraciju geografskih oznaka, a posebno:

- Sadržaj bitnih dijelova prijave za registraciju geografske oznake,
- Sadržaj registra prijava geografskih oznaka,
- Postupak povodom prijave geografske oznake,
- Sadržaj registra geografskih oznaka,
- Postupak za upisivanje promjena u registar,
- Postupak za upisivanje promjene zastupnika i
- Sadržaj isprave o geografskoj oznaci.

Prijavu registracije za geografsku oznaku mogu podnijeti udruženja pravnih i fizičkih lica, privredne komore, opštine i državni organi.

Tab 1. Zemlje sa najvećim brojem zaštićenih geografskih oznaka
Countries with highest number of protected geographical indications

Zemlja <i>Country</i>	UKUPNO* <i>Total*</i>	Struktura <i>Structure</i>
Evropska Unija <i>European Union</i>	6214	5200 vina i alkoholnih pića, 1014** prehrambenih proizvoda <i>5.200 wines and spirits, 1.014** food products</i>
SAD <i>USA</i>	910	730 vina, 100 alkoholnih pića, 80 prehrambenih proizvoda <i>730 wines, 100 spirits, 80 food products</i>
Švicarska <i>Switzerland</i>	682	660 vina i alkoholnih pića, 22 prehrambena proizvoda <i>660 wines and spirits, 22 food products</i>
Novi Zeland <i>New Zealand</i>	600	550 vina, 50 prehrambenih proizvoda <i>550 wines, 50 food products</i>
Australija <i>Australia</i>	427	Vina <i>Wines</i>
Kina <i>China</i>	403	Uglavnom prehrambeni proizvodi, 23 vina i alkoholna pića <i>Mostly food products, 23 wines and spirits</i>
Ruska Federacija <i>Russian Federation</i>	223	Jedna trećina prehrambeni proizvodi, dvije trećine ostali proizvodi <i>One third of food products, two-thirds of other products</i>
Južna Afrika <i>South Africa</i>	174	169 vina, 5 alkoholnih pića <i>169 wines, 5 spirits</i>
Kanada <i>Canada</i>	109	59 vina i alkoholnih pića, 50 poljoprivredno - prehrambenih proizvoda <i>59 wines and spirits, 50 agricultural and food products</i>
Turska <i>Turkey</i>	107	Više od polovine prehrambeni proizvodi, ostatak vina, alkoholna pića i drugi proizvodi <i>More than a half of food products, the rest are wines, spirits and other products</i>
Čile <i>Chile</i>	82	80 vina i alkoholnih pića, 2 prehrambena proizvoda <i>80 wines and spirits, 2 food products</i>
Indija <i>India</i>	45	Prehrambeni i drugi proizvodi ne uključujući vina i alkoholna pića <i>Food and other products, not including wine and spirits</i>
Kambodža <i>Cambodia</i>	36	Prehrambeni i drugi proizvodi <i>Food and other products</i>

Tab 1. Zemlje sa najvećim brojem zaštićenih geografskih oznaka (nastavak)
*Countries with highest number of protected geographical indications
 (continued)*

Zemlja <i>Country</i>	UKUPNO* <i>Total*</i>	Struktura <i>Structure</i>
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija <i>FYROM</i>	25	Vina <i>Wines</i>
Kuba <i>Cuba</i>	19	Ostali proizvodi*** <i>Other products***</i>
Japan	16	9 prehrambenih proizvoda, 5 vina i alkoholna pića, 2 ostala proizvoda <i>9 food products, 5 wines and spirits, 2 other products</i>
Maroko <i>Morocco</i>	16	Vina <i>Wines</i>
Meksiko <i>Mexico</i>	11	Prehrambeni proizvodi, vina i alkoholna pića, 2 ostala proizvoda <i>Food products, wines and spirits, other products</i>
Tajland <i>Thailand</i>	10	Prehrambeni proizvodi <i>Food products</i>
Džordžija <i>Georgia</i>	10	8 vina i 2 ostala proizvoda <i>8 wines and 2 other products</i>

(Izvor/Source: Giovannucci et, al., 2009)

- * Prema navodima autora podaci su prikupljeni iz oficijalnih registara navedenih zemalja za 2007 – 2008. godinu
According to the authors the data were gathered from the official registers of the countries mentioned above
- ** Podatak je preuzet iz baze podataka EU na dan 30.3.2011. godine. (U Prilozima 4, 5 i 6 prikazani su svi zaštićeni proizvodi u EU oznakama PDO, PGI i TSI po kategorijama)
The data was taken from the database of the EU on March 30 in 2011 (Annexes 4, 5 and 6 show all the protected products in the EU labels PDO, PGI and TSG per categories)
- *** Termin ostali proizvodi se odnosi na zanatske proizvode, mineralne vode, tekstil, duvanske proizvode, i čak industrijske proizvode kao što je porcelan
The term other products refers to artisanal products, mineral water, textiles, tobacco products, and even to industrial products such as porcelain

U januaru 2010. godine Vijeće Ministara BiH, na osnovu predloga Agencije za sigurnost hrane, donijelo je dva pravilnika: Pravilnik o oznakama originalnosti i oznakama geografskog porijekla hrane (2010) i Pravilnik o oznakama tradicionalnog ugleda hrane (2010). Pošto je Zakon o industrijskom vlasništvu već definisao

geografske oznake, a Pravilnik o geografskim oznakama definisao procedure o registraciji geografskih oznaka, kao i nadležne institucije za sprovođenje istih, trenutno je u BiH stanje sukoba nadležnosti između Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine i Agencije za sigurnost hrane.

U mnogim zemljama u razvoju sistem zaštite geografskih oznaka je tek u začetku. Tako, u pojedinim slučajevima legislativni sistem je uspostavljen, ali se ne primjenjuje zbog zbunjujućih pravila, visoke cijene koštanja i pretjerane birokratije. Ovo je naročito izražena pojava u zemljama Sub-saharske Afrike. U nekim drugim zemljama kao što su npr. Argentina i Kuba sistem postoji ali se primjenjuje samo na ograničen broj proizvoda, kao što su vina, duvan i alkoholna pića. Neke zemlje kao što su Čile, Indija i Turska ne primjenjuju sistem zaštite geografskih oznaka na cijeloj teritoriji nego samo na pojedinim oblastima.

Distribucija geografskih oznaka po zemljama i po kategorijama proizvoda

Zbog različitih oblika zaštite oznaka geografskog porijekla u pojedinim zemljama i nedostatka centralnog registra na svjetskom nivou, teško je utvrditi tačan broj registrovanih proizvoda. Tako na primjer, u nekim zemljama, kao što su SAD, gdje je na snazi sistem zaštite oznaka geografskog porijekla kao trgovačkih marki, nije moguće lako izdvojiti iz sistema registrovanih trgovačkih marki one koje se odnose na proizvode koji nose oznaku geografskog porijekla. U nekim drugim zemljama kao što je Kina, različiti sistemi zaštite se preklapaju, pa tako neke zemlje imaju odvojene nacionalne registre, naročito za vina, koji koegzistiraju sa sistemom zaštite koji važi u Evropskoj uniji. U Tabeli 1 nalaze se približni podaci o broju i kategoriji zaštićenih proizvoda u zemljama koje imaju uspostavljene registre zaštićenih proizvoda.

Iako se većina ovih proizvoda nalazi na globalnom tržištu, ipak je najznačajnije tržište Evropske Unije i SAD. U kontekstu oznaka geografskog porijekla ova dva tržišta se konceptualno značajno razlikuju.

Kako Goldberg (2001) navodi, EU geografske oznake vidi kao znak kvaliteta i način kojim se čuvaju ruralne oblasti i njihova prirodna dobra, i kao sredstvo kojim se stavlja kvalitet ispred kvantiteta i na taj način pomaže kupcima da prepoznaju, vrednuju i opravdaju svoj izbor.

SAD geografske oznake primarno vide kao sredstvo marketinga kojim će se prepoznati i nagraditi proizvođači i proizvodnja „kvaliteta“. Većina od najpopularnijih proizvoda koji nose geografske oznake u SAD su proizvodi koji dosežu globalno tržište, iako su u početku zaštićivani samo za domaće tržište, tako da sad ime koje nose više služi kao tržišni identifikator. Među takve proizvode spadaju Krompir iz Ajdaha, Jabuke iz Vašingtona ili Citrusi sa Floride. Zbog izlaska ovih proizvoda na globalno tržište njihova proizvodnja je omasovljena i nema značajnije orijentacije ka razvoju određene ruralne oblasti.

Zaključak

Na osnovu podataka iznesenih u ovom radu vidi se da je važnost zaštite tipičnih proizvoda prepoznata još u predbiblijskom periodu. Forma legalne zaštite je mijenjana i prilagođavana kroz vrijeme, a sve s ciljem očuvanja tipičnih proizvoda kao predmeta intelektualnog vlasništva naroda i prostora. I dok neke zemlje ove oznake koriste ne samo u svrhu zaštite proizvoda, nego i kao sredstvo za razvoj ruralnih oblasti te kao sredstvo marketinga, Bosna i Hercegovina se još nije usaglasila ni oko institucije koja će sprovesti postupak zaštite i vođenja registra geografskih oznaka.

Literatura

- Berenguer, A. (2004). *Geographical Indications in the World*. Paper presented at Montpellier workshop 7–10 June on Promoting Agricultural Competitiveness through Local Know-How. World Bank.
- Brunory, G. (2005/2006). *Strategies and tools for valorization of typical products* (Lectons, Master MISS). Bologna: Facolta di economia e agraria.
- Brunori, G., Belletti, G., Cerruti, R., Marescotti, A., Pacciani, A., Rossi, A., Rovai, M. & Scaramuzzi, S. (2006). *Guida per la valorizzazione delle produzioni agroalimentare tipiche. Concetti, metodi, strumenti*. Firenze, Italy: ARSIA.
- Council Regulation (EC) No 510/2006 of 20 March 2006 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs. Dostupno na sajtu: <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006R0510:20080529:EN:PDF>
- Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14th July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origine for agricultural products and foodstuffs. Dostupno na sajtu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:208:0001:0008:EN:PDF>
- Council Regulation (EEC) No 2082/92 of 14th July 1992 on certificates of specific character for agricultural products and foodstuffs. Dostupno na sajtu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:208:0009:0014:EN:PDF>
- Giovannucci, D., Josling, T., Kerr, W., O'Connor, B. & Yeung May, T. (2009). *Guide to Geographical Indications: Linking products and their origins*. Geneva: ITC.
- European Commission directorate-general for agriculture food quality policy in the European Union. (2004). *Protection of geographical indications, Designations of origin and certificates of specific character for agricultural products and food stuffs*.
- European Commission. (2008). *Evaluation of the CAP policy on protected designations of origin (PDO) and protected geographical indications (PGI), Final report*. London: London Economics in association with ADAS and Ecologic.
- Mosoti, V. (2006). *International mechanisms for the protection of local agricultural brands in Central and Eastern Europe*. Legal Papers on line. FAO.

- Pravilnik o geografskim oznakama. (2002). *Službeni glasnik BiH*, 22/02.
- Pravilnik o oznakama originalnosti i oznakama geografskog porijekla hrane. (2010) *Službene glasnik BiH*, 27/10.
- Pravilnik o oznakama tradicionalnog ugleda hrane.(2010). *Službene glasnik BiH*, 27/10.
- Radman, M. (2005/2006). *Strategies and tools for valorization of typical products* (Lectons Master MISS), Bologna: Facolta di economia e agrarian.
- Vandecandelaere, E., Arfini, F., Belletti, G. & Marescotti, A. (2009-2010). *Linking people, places and products. A guide for promoting quality linked to geographical origin and sustainable geographical indications* (Second edition), Roma, Italy: FAO and SENER-GI.
- Zakon o hrani BiH. (2004). *Službeni glasnik BiH*, 50/04.
- Zakon o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini. (2002). *Službeni glasnik BiH*, 2/02.

Typical Products as Object of Intellectual Property Through Historical and Geographical Overview

Slavica Samardžić¹, Marko Ivanković², Sabahudin Bajramović³,
Aleksandar Ostojić⁴, Zlatan Sarić³, Anka Popović-Vranješ⁵

¹*Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of the
Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina*

²*Federal Agromediterranean Institute, Mostar, Bosnia and Herzegovina*

³*Faculty of Agriculture and Food Sciences, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

⁴*Faculty of Agriculture, Banjaluka, Bosnia and Herzegovina*

⁵*Faculty of Agriculture, Novi Sad, Serbia*

Abstract

Ever since pre-Bible time typical products have been considered as a cultural heritage of people and countries. This is demonstrated by the records found in several geographical locations. As such they have been protected by legal means adequate to the time and space of their existence. The term of typical products as the objects of intellectual property was first introduced in 1883, when the first multilateral treaty-Paris Convention for protection of geographical indications was signed. Since then series of documents governing the right to dispose and trade with typical products have been signed. All current variations and sub-variations of methods to protect geographical indications classify countries into three groups:

(1) Countries that protect geographical indications by special law, the so-called sui generis system,

(2) Countries which protect geographical indications as trademarks, certification marks, collective marks, or other legal means,

(3) countries that do not formally recognize and protect geographical indications.

Globally, 111 countries, including 27 EU countries, protect geographical indication of origin by sui generis system. 56 countries protect geographical indications through trademarks, certification marks, or collective marks, which include Australia, Canada, Japan and the United States. A number of countries, in addition to a sui generis system, has the additional option of protection geographical indications as trademarks as in the case of China.

Key words: typical products, intellectual property, geographical indications

Slavica Samardžić

E-mail address:

slavica92000@yahoo.com